

■ AZ ÉRDEKÉRVÉNYESÍTÉSSEL FOGLALKOZÓ CIVIL SZERVEZETEK ■ TÁRSADALMI BEÁGYAZÓDOTTSÁGA MAGYARORSZÁGON

Arató Krisztina–Nizák Péter

■ Háttér

■ A következő tanulmány a „Has our Dream Come True?“, azaz „Megvalósultak-e álmaink?“ című összehasonlító kutatás civil szervezetek társadalmi beágyazódottságát elemző részének összegzése. A teljes kutatás, amely a Cseh Köztársaság, Lengyelország, Szlovákia, Magyarország, Szlovénia, Bulgária és Románia civil szektorainak sajátosságait tárta fel, és 2008 decembere és 2011 májusa között zajlott.¹

Az összehasonlító kutatás, amelyet teljes egészében nem áll módunkban jelen kerek között bemutatni, öt részből állt. Másodelemzés készült a hét ország civil szektorának fő jellemzőiről, adatairól, törvényi szabályozásának hátteréről. Továbbá, a rendszerváltás előtti időszak gondolkodóinak, ellenzéki (szamizdat) irodalmának felhasználásával elemeztük, mi volt az eredeti „álom“, azaz az adott társadalmakban mit gondoltak, reméltek, vártak a civil társadalomtól a rendszerváltás előtt. Azonosítottuk a hét ország rendszerváltás utáni civil társadalmának főbb eseményeit, „mértéköveit“ is.

A kutatás, amely új megközelítést és módszertant alkalmazott, legérdekesebb eredményeket hozó része az a két felmérés volt, amelyeket a civil szervezetek beágyazódottságáról és tevékenységéről készítettünk. A társadalmi beágyazódottság méréséhez a civil szervezetek érdekérvényesítő funkcióját választottuk indikátorként, és ennek beágyazódottságát kvantitatív (közvélemény-kutatás), valamint kvalitatív (fókuszcsoportok, interjúk) eszközökkel vizsgáltuk.

A teljes kutatás eredményeit a 2011-es kutatási jelentésre hivatkozva csak a megállapítások szintjén összegezzük, de a második fejezetben részletesebben ismertetjük a civil szervezetek beágyazódottságát felmérni hivatott közvélemény-kutatás, és röviden a kvalitatív kutatás eredményeit. Ez a két fázis volt a kutatás legérdekesebb, legfontosabb eleme, hiszen amellett, hogy a szociológiában más területekre használt fogalmat próbált a civil szervezetekre vonatkoztatni, és mindezt (a beágyazódottság mértékét) a szervezetek érdekérvényesítő tevékenységén keresztül próbálta megállapítani, új empirikus adatokat is szolgáltatott a szektorról.

A „Has Our Dream come True? – Megvalósultak-e álmaink?” című összehasonlító kutatás Magyarországgal kapcsolatos fő megállapításai

A kutatási beszámoló megállapítása szerint a civil társadalom kérdése magyarországi kontextusban elsősorban történelmi, szociológiai és szociálpszichológiai kérdés. A civil társadalmat szabályozó törvényi háttér és környezet nemzetközi összehasonlításban is fejlett Magyarországon: az Alkotmány², a különböző törvények, jogszabályok elégséges bázist biztosítanak az állampolgároknak és a civil szervezeteknek, hogy használják és gyakorolják jogaikat, szervezeteket hozzanak létre, és részt vegyenek a döntéshozatali folyamatokban, közpolitikai ügyekben.³

Mindazonáltal a gyakorlat más képet mutat: az intenzív önszerveződés mellett a civil társadalom jellemzője az államtól való függőség, az intézményi bizalom alacsony foka, az érdekérvényesítési csatornák gyengesége, és az alacsony fokú részvétel a döntéshozatali folyamatokban. Különösen a civil kontroll és befolyás alacsony, a nagyszámú civil szervezet nem biztosítja a társadalmi részvétel megfelelő voltát (Kákai 2004; Sebestény 2002).

Ennek egyik oka az, hogy a demokratikus fejlődés Magyarországon nem volt egyenes vonalú és organikus (Bibó 1986). A ritka demokratikus periódusokat súlyos, traumatikus változások követték, amelyek súlyosan rombolták az állampolgárok és közösségeik demokratikus attitűdjeit. Az eredeti „álmom” elemzése során nyilvánvalóvá vált, hogy a civil társadalom eszméje a rendszerváltás előtt nem cél, hanem eszköz volt; egy vonzó keret, forma, az ellenzéki elit politikai szándékai számára (Michnik 1985). A civil társadalom „átmeneti” koncepció volt tehát, amelynek segítségével a direkt politikai hatalom megszerzése helyett ezt (és ezáltal a politikai változásokat) a célt tűzhetette ki az ellenzéki elit. A civil társadalom elméleti keretül szolgált a rendszerváltás előtt, de elvesztette attraktivitását a demokratikus átmenet időszakában, amikor az új elit már a demokratikus intézményrendszer kiépítésére fókuszált és a szereplők maguk civil szereplőből politikai szereplővé váltak (Nizák 2011).

A politikai rendszerváltás után a magyar civil társadalom már nem volt elég erős ahhoz, hogy kiépítse a demokratikus kontrollmechanizmusokat. A taxis blokádnál jól mutatta a társadalom csalódottságát, de ezt nem követte említésre méltó társadalmi mozgalom. A történet pozitív része, hogy a kilencvenes években fontos fejlődési szakasz következett, az új jogi háttér és a demokrácia intézményrendszerének kiépülése, melynek eredményeképpen az egyének és közösségek függetlensége, önállósága nőtt. Bár a civil tár-

sadalom Magyarországon számos gyengeségtől szenved, és az eredeti „álm”, koncepció sem nevezhető beágyazottnak, a magyar nonprofit szektor (mint a civil társadalom intézményrendszere) relatíve erős: a statisztikai adatok alapján elmondhatjuk, hogy a nonprofit szektor a magyar gazdaság és társadalom meghatározó szereplője (Nizák 2011; Kuti 1998).

A teljes kutatás új adatokat felmutató felmérésének eredményei alapján megállapítottuk, hogy a magyar állampolgárok személyes aktivitása gyenge, és tipikusan nem a tagsági viszonytal jellemezhető. A közvélemény-kutatási adatok alátámasztották, hogy a bizalom szintje alacsony Magyarországon. Az adatok szerint a leginkább beágyazódott civil érdekérvényesítési területek a gyermekek jogai, a környezetvédelem és a fogyatékkal élők jogai. Beágyazott területnek minősíthető az oktatás, az egészségügy, a szociálpolitika valamint az emberi jogok, az állampolgári biztonság és az állatok jogai is. A legkevésbé beágyazott területek az LMBT (homoszexuálisok, biszexuálisok és transzneműek) jogai, valamint a nemzetközi és globális ügyek és a nemzeti kisebbségek jogai. Az antikorrupció, a gazdaságpolitika, a fogyasztóvédelem, és a demokratikus intézmények működése szintén gyengébben beágyazott területnek minősíthető (Nizák 2011).

A kutatás fontos megállapítása volt, hogy a média kulcsszerepet játszik abban, hogy az állampolgárok tudjanak a civil szervezetekről, és hogy a szervezetek közvetlen kapcsolatot építsenek ki az emberekkel. Az is nyilvánvalóvá vált, hogy ebben a tradicionális médiumok szerepe még mindig a legfontosabb, de az internet egyre inkább szerepet kap abban, hogy a szervezetek elérjék az embereket.

A kvalitatív elemzés eredményei alapján a megkérdezett civil szervezetek percepciója az, hogy a civil szektor érdekérvényesítő funkciója gyenge, és számos nehézséggel küzd. Az interjúk és fókuszcsoportok egyik legfontosabb tapasztalata az volt, hogy a civil szervezetek az emberekre célcsoportként és nem forrásként tekintenek. Hangsúlyos volt az a tapasztalat, hogy az emberek bevonása az érdekérvényesítési akciók, tevékenység tervezésébe és megvalósításába alacsony fokú, ami azt jelenti, hogy a civil szervezetek a tevékenységeik tartalmát az emberek bevonása nélkül tervezik meg, és az akciókat is általában nélkülük bonyolítják le. Bár a civil szervezetek egyre nagyobb része alkalmazza a klasszikus stratégiai tervezést működésében, ez az érdekérvényesítési tevékenységben nem jellemző, ott ad hoc jellegű maradt, a civil szervezeteknek gyakran nincs elég tudásuk, kapacitásuk, forrásuk ennek kivitelezésére (Nizák 2011).

Összegezve a teljes kutatás eredményeit, a kutatási jelentés azt állapította meg, hogy a magyar civil szervezetek és azok érdekérvényesítő tevékenységének társadalmi beágyazottsága alacsony fokú, a civil szervezetek így nem tudják betölteni közvetítő szerepüket, azt, hogy összegyűjtsék, artikulálják és kanalizálják az állampolgárok problémáit, és érvényesítsék érdekeiket (Nizák 2011).

Az érdekérvényesítéssel foglalkozó civil szervezetek beágyazottsága Magyarországon

A kutatás középpontjában a vizsgálatban részt vevő hét ország civil társadalmának érdekérvényesítő funkciója állt. Ennek két fő oka volt. Egyrészt, a rendszerváltó elit egy

meghatározó része azt várta ezekben az országokban, hogy a rendszerváltás után olyan társadalmak alakulnak ki, amelyekben az állampolgárok kiállnak érdekeikért és jogaikért, képesek megszervezni önmagukat, és aktívan kifejezik nézeteiket, preferenciáikat, vagyis a demokrácia alapvető bázisai lesznek, és annak fenntarthatóságát biztosítják.

Másrészt a kutatócsoport úgy vélte, az eredeti álom elérésének legjobb mutatója így a civil társadalom érdekérvényesítő funkciója lehet, hiszen a fenti elképzelés megvalósulásának méréséhez a civil szektor egyéb, például szolgáltató vagy közösségépítő funkciójának elemzése nem visz közelebb. A kilencvenes évek közepétől növekvő számú elemzés mutatta ki, hogy a nagyszámú szervezet ellenére a civil társadalom „gyengébb” ezekben az országokban, mint Nyugat-Európában és az USA-ban (Howard 2003:31–56).

Módszertani háttér. Régióink társadalmait úgy jellemezhetjük, mint amelyeket a szolidaritás és a bizalom hiánya jellemez, ahol az általános társadalmi részvétel alacsony fokú (Howard 2003; Giczy–Sík 2009). Emiatt nem beszélhetünk aktív civil társadalomról, mivel a civil társadalom bizonyos funkciói fejletlenek, illetve hiányoznak. Ugyanakkor a civil szervezetek számát, a jogi háttérrel, vagy állammal való kapcsolatrendszerét tekintve a régió országainak civil társadalmi meglehetősen fejlett.

A kutatás megpróbálta feltárni, elemezni ezt az ellentmondást. Az nyilvánvaló, hogy sok érdekérvényesítővel foglalkozó szervezet létezik, közülük sok látható, aktív, és sikeres is. Az is köztudott, hogy a relatíve fejlett civil társadalmi infrastruktúra kiépítésében a demokratikus átmenet külső támogatói jelentős szerepet játszottak, és számukra az érdekérvényesítő funkció támogatása alapvető fontosságú volt a demokráciák megszilárdításában. Sok olyan témát sorolhatunk, amelyek – ezek nélkül a külső támogatók nélkül – valószínűleg nem kaptak volna ekkora hangsúlyt, hiszen – az USA-beli vagy európai magánalapítványok, EU-intézmények támogattak szolgáltató és közösségi szervezeteket is – főként az emberi jogokra, a környezetvédelemre, illetve a civil szervezetek kontrollszerepére (*watch-dog*) fókuszáltak (Quigley 1997; Carothers 1999). Később a támogatók úgy vélték, az érdekérvényesítő funkció megszilárdult, a szervezetek fenntarthatósága biztosított, elfogadottá váltak, társadalmi beágyazottságuk megfelelő. Úgy tűnik azonban, a helyzet ennél rosszabb (McMahon 2001; Aksartova 2006).

A fentiek alapján a kutatócsoport szisztematikusan megvizsgálta, hogy 20 évvel a rendszerváltások után, milyen erős a szektor érdekérvényesítő funkciója, milyen a szervezetek és az érdekérvényesítés témáinak társadalmi beágyazottsága. A fő kutatási kérdés a következő volt:

Milyen szinten és struktúrában válaszolnak az érdekérvényesítővel foglalkozó civil szervezetek a társadalmi problémákra, hogyan azonosítják, képviselik és kanalizálják azokat, más szóval, mennyire beágyazódtak a társadalomba (az emberek életébe)?

A megfelelő válasz megtalálásáért a fő kérdést négy alkérdésre bontotta a kutatócsoport. Ezek a következők voltak:

- Mennyire beágyazódtak az érdekérvényesítő területek? (Amennyiben a lakosságot bevonják, hogyan teszik ezt? Mennyire és hogyan vonják be a lakosságot az érdekérvényesítő tevékenységbe, és melyek a bevonás fő korlátai, nehézségei?)
- Melyek a legbeágyazódottabb érdekérvényesítő területek? (Hol, mely területeken

vonják be leginkább a lakosságot? Milyen tevékenységekbe szeretnének bevonódni az emberek leginkább?)

- A civil szervezetek társadalmilag beágyazódottak? Mely szervezetek beágyazódottak? (Van-e közös jellemzője azon szervezeteknek, amelyek leginkább/legkevésbé vonják be a lakosságot tevékenységükbe?)
- Hogyan válnak a szervezetek beágyazódottá? (Hogyan vonják be a szervezetek a lakosságot a szervezet működésébe, tevékenységébe?)

Nyilvánvaló a fentiekből, hogy a kutatás fő fogalma a „beágyazódottság” volt. Ez a szociológiai fogalom eredetileg a szervezetek/egyének társadalmi hálózatokhoz való tartozására vonatkozott, a gazdasági szereplők beágyazódottságát többek között Mark Granovetter (1985) elemezte, bebizonyítva, hogy a vállalatok nem csak a piacon működnek, hanem sajátos társadalmi hálózat tagjai is. Putnam híres könyvében, a „*Bowling alone*” címűben, egyénekre használta a beágyazódottság fogalmát (Putnam 2000).

Ebben a kutatásban a kutatócsoport a beágyazódottság fogalmát a civil szervezetekre vonatkoztatta, amely szerint a civil szervezetek beágyazódottsága azt jelenti, hogy

- helyben vagy országosan ismertek,
- passzív módon bevonják a lakosságot (adományozás, petíciók aláírása stb.),
- aktívan bevonják a lakosságot tevékenységükbe, és a szervezet stratégiai tervezési folyamatába.

Ezeknek a kérdéseknek a megválaszolására kvantitatív és kvalitatív módszereket is használt a kutatócsoport. A kvantitatív részben 800 fős reprezentatív mintán végeztünk kérdőíves, telefonon keresztül történő felmérést, míg a kvalitatív részben fókuszcsoportos találkozókat és egyéni interjúkat bonyolítottunk le.²

A kérdőíves felmérésből kiderült, hogy az állampolgárok szerint mely érdekérvényesítési területek a leginkább, illetve a legkevésbé beágyazottak. Azokat az embereket, akik azt választották, a civil szervezetek valamilyen módon bevonták őket tevékenységükbe, megkérdeztük, hogyan tették ezt, hogy felfedjük a lehetséges indítékaikat, módokat és mechanizmusokat. Ezeket később összevetettük az interjúk és fókuszcsoportok eredményeivel. A leginkább és legkevésbé beágyazott területek meghatározásához ún. „beágyazódottsági indexet” dolgoztunk ki, a különböző kérdések kombinációit felhasználva.

A kvalitatív részben négy fókuszcsoport és 30 interjú szerepelt. Ennek a vizsgálatnak az volt a célja, hogy az érdekérvényesítéssel foglalkozó szervezetek beágyazottságáról a kollektív aktorok (civil szervezetek, formális és nem formális csoportok) oldaláról is képet kapjon a kutatócsoport. A fókuszcsoportok esetében a szervezetek beágyazottsághoz tartozó attitűdjeit is fel kívántuk tární, míg az interjúk esetében a fő cél a szervezetek társadalmi környezetéről szóló empirikus adatok gyűjtése volt.

A közvélemény-kutatás eredményei

Civil érdekérvényesítési területek beágyazódottsága. A felmérés során három kérdésen alapuló, kombinált indexet használtunk, hogy meghatározzuk a leginkább és a

■ ELMÉLETILEG

legkevésbé beágyazódott civil érdekérvényesítési területeket. Az elképzelés az volt, hogy lefedjük a beágyazottság kognitív és a praktikus szintjét is. Ehhez adatokat gyűjtöttünk arról, mi az emberek percepciója a a civil érdekérvényesítési területek fontosságáról, és valós, illetve potenciális bevonódásukról a különböző területeken.

Az első kérdés indirekt módon adott információt különböző területekről (mely területeken szeretnék, ha a civil szervezetek aktívak lennének), és a beágyazódottság kognitív szintjét fedte le. A második kérdés az állampolgárok valódi bevonódásáról (tevékenységéről) gyűjtött adatokat, míg a harmadik a potenciális (későbbiekben szándékozott) bevonódási, részvételi hajlandóságot mérte. E három kérdés kombinációja adta a kombinált indexet, amely az egyes érdekérvényesítési területek beágyazódottságát volt hivatott kimutatni.

A kutatás során azt is megkérdeztük, mennyire aktívak a megkérdezettek szerint a civil szervezetek egyes területeken, és ezt összehasonlítottuk azzal, mit gondolnak az emberek egyes érdekérvényesítési területek fontosságáról.

Az eredmények a következők:

1. táblázat. A civil érdekérvényesítési területek beágyazódottsága

Rangsor	Érdekérvényesítési terület
1	Gyermekek jogai
2	Környezetvédelem
3	Fogyatékkal élők jogai
4	Oktatás, egészségügy, szociálpolitika
5	Emberi és állampolgári jogok
6	Közbiztonság
7	Állatok jogai
8	Nők jogai
9	Antikorrupció
10	Gazdaságpolitika
11	Fogyasztóvédelem
12	Demokratikus intézmények működése
13	Nemzeti kisebbségek jogai
14	Nemzetközi és globális ügyek
15	LMBT jogok

A kombinált index eredményeit az 1. táblázatban található rangsor mutatja, amely összesített adat arról, mennyire tartják fontosnak az emberek az egyes területeket, illetve valós és potenciális részvételükről az adott területen. A lista szerint a civil érdekérvényesítési területek közül leginkább beágyazódott terület a gyermekjogok, a környezetvédelem és a fogyatékkal élők jogai. Beágyazott területnek minősíthető az oktatás, az egészségügy, a szociálpolitika valamint az emberi jogok, az állampolgári biztonság és az állatok jogai is. A legkevésbé beágyazott területek az LMBT (homoszexuálisok, biszexuálisok és transzneműek) jogai, valamint a nemzetközi és globális ügyek és a nemzeti kisebbségek jogai. Az antikorrupció, a gazdaságpolitika, a fogyasztóvédelem, és a demokratikus intézmények működése szintén gyengébben beágyazott területnek minősíthető.

A civil szervezetek beágyazódottságának mérése bonyolult feladat. Az egyik potenciális kontrolladat az 1 százalékos felajánlások adata lehet. Az igaz, hogy az érdekérvényesítés nem preferált tevékenység az 1 százalékos felajánlások között, de a legtöbb 1 százalékos civil szervezetek tevékenységi területeiből vonhatunk le következtetéseket a civil szervezetek beágyazódottságára vonatkozóan. A beágyazódottsági lista mutat is hasonlóságot az 1 százalékos civil szervezetek tevékenységének listájával. Gyermekek (még ha az 1 százalékos civil szervezetek többsége ezen a területen szociális szervezet is), környezetvédelem, fogyatékkal élők, oktatás, egészségügy, olyan területek ezek, amelyek az 1 százalékos listán is preferált területeknek tekinthetők. Igaz az is, hogy nehéz 1 százalékos listát készíteni az LMBT témára, a nemzetközi, globális vagy nemzeti kisebbségek ügyére (ami Magyarországon elsősorban a roma ügyet jelenti). A nők ügye a lista közepén található, ami jól mutatja az emberek bonyolult viszonyát a kérdéshez. A deklarációk és a politikailag korrekt közéleti beszélgetések szintjén a női jogok kérdése fontos, de a gyakorlatban Magyarország az egyik legkonzervatívabb ország, ha megnézzük a vezetők és a politikusok között a nők arányát, a családon belüli erőszak helyzetét vagy a nők hagyományos szerepének domináns voltát a családokban.

2. táblázat. *Mennyire aktívak a civil szervezetek Magyarországon ezeken az érdekérvényesítési területeken?*

Rangsor	Érdekérvényesítési terület
1	Gyermekek jogai
2	Környezetvédelem
3	Állatok jogai
4	Nők jogai
5	Emberi és állampolgári jogok
6	Nemzeti kisebbségek jogai
7	Fogyasztóvédelem
8	Fogyatékkal élők jogai
9	Nemzetközi és globális ügyek
10	Oktatás, egészségügy, szociálpolitika
11	Közbiztonság
12	Demokratikus intézmények működése
13	Gazdaságpolitika
14	LMBT jogok
15	Antikorrupció

Érdekes megnézni, hogyan értékelik az emberek a civil szervezetek aktivitási fokát egyes érdekérvényesítési területeken. Azt láthatjuk, hogy „elégedettek” a civil szervezetek aktivitásával a gyermek jogok területén, a környezetvédelemben, és az emberi jogok területén Fontosságuknál, az összesített listán elfoglalt helyüknél, aktívabbnak látják az állatok jogaiért, a nemzeti kisebbségek jogaiért, a nők jogaiért vagy a fogyasztóvédelemért tevékenykedő szervezeteket. A közbiztonság, az oktatás, az egészségügy, a szociálpolitika, a fogyatékkal élők jogaiért, de különösen az antikorrupció területén dolgozó szervezeteket viszont az összesített listában elfoglalt pozíciójuknál kevésbé látják aktívnak. (2. táblázat)

3. táblázat. *Mennyire lenne fontos a felsorolt területeken a civil szervezetek érdekérvényesítő tevékenysége?*

Rangsor	Érdekérvényesítési terület
1	Közbiztonság
2	Gyermekek jogai
3	Környezetvédelem
4	Fogyatékkal élők jogai
5	Oktatás, egészségügy, szociálpolitika
6	Antikorrupció
7	Emberi és állampolgári jogok
8	Nők jogai
9	Fogyasztóvédelem
10	Gazdaságpolitika
11	Állatok jogai
12	Demokratikus intézmények működése
13	Nemzetközi és globális ügyek
14	Nemzeti kisebbségek jogai
15	LMBT jogok

Az összesített lista összevetése azzal, hogy mely területeket tartanak az emberek fontos érdekérvényesítési területnek (ami a kognitív szintet mutatja), szintén érdekes eredményeket mutat. A lista közvetlen összefüggést jelez a jelenlegi (köz)politikai ügyekkel, úgymint: közbiztonság, antikorrupció, amelyek a 2010-es választási kampányban is vezető témák voltak. Szintén érdekes, hogy állatok jogai a tizenegyedik helyre kerültek, vagyis, az emberek nem tartják olyan fontosnak, mint amennyire az ezen a területen dolgozó szervezetek láthatók, illetve aktívak. Ahogyan az összesített listában, itt is az LMBT és a nemzeti kisebbség jogai a két utolsó terület a listán, amelyek mutatják, hogy a magyar társadalomnak a romák és a szexuális kisebbségek elfogadása és integrációja téren súlyos problémái vannak. (3. táblázat)

A lakosság valódi bevonódásának mérése azt mutatja, hogy az emberek aktívabbak az oktatási, szociális és egészségügyi területen – ezek az eredmények összhangban vannak a hazai önkéntességről szóló kutatásokkal is. Nyilvánvalóan az is, hogy azok a területek, ahol a közvetlen, helyi közreműködés könnyebb, a lista elején találhatóak. (4. táblázat)

A fenti megállapítások igazak arra a rangsorra is, amely az emberek szándékát mutatja, azaz mely területeken tervezik az aktivitást, a bevonódást. Az első a listán a környezetvédelem, amely Magyarországon tradicionálisan erős, megjelenik preferenciaként az önkéntes tevékenységekben is, de számos esetben a hatalommal való szembenállásig fajuló, politikai üggyé váló terület is (lásd például: Bős–Nagymaros, vagy a Zengő). Az állatok jogainak harmadik helye azt mutatja, hogy bár racionálisan azt gondolják, ez kevésbé fontos terület, a gyakorlatban mégis vonzó számukra. (5. táblázat)

4. táblázat *Érdekérvényesítési területek, ahol aktívak az emberek*

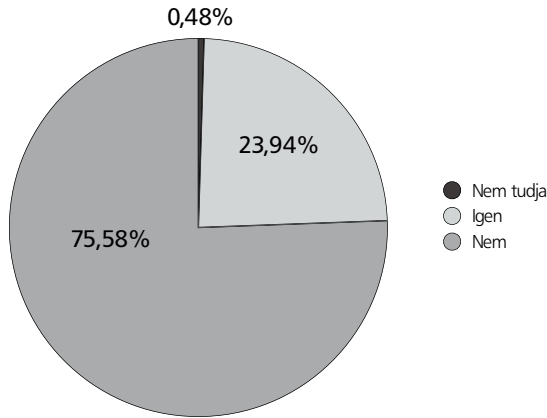
Rangsor	Érdekérvényesítési terület
1	Oktatás, egészségügy, szociálpolitika
2	Gyermekek jogai
3	Fogyatékkal élők jogai
4	Környezetvédelem
5	Állatok jogai
6	Emberi és állampolgári jogok
7	Nők jogai
8	Közbiztonság
9	Gazdaságpolitika
10	Demokratikus intézmények működése
11	Nemzeti kisebbségek jogai
12	Antikorrupció
13	Fogyasztóvédelem
14	Nemzetközi és globális ügyek
15	LMBT jogok

5. táblázat. *Érdekérvényesítési területek, ahol tervezik az emberek, hogy aktívak lesznek.*

Rangsor	Érdekérvényesítési terület
1	Környezetvédelem
2	Gyermekek jogai
3	Állatok jogai
4	Fogyatékkal élők jogai
5	Emberi és állampolgári jogok
6	Oktatás, egészségügy, szociálpolitika
7	Nők jogai
8	Antikorrupció
9	Közbiztonság
10	Gazdaságpolitika
11	Fogyasztóvédelem
12	Nemzetközi és globális ügyek
13	Demokratikus intézmények működése
14	Nemzeti kisebbségek jogai
15	LMBT jogok

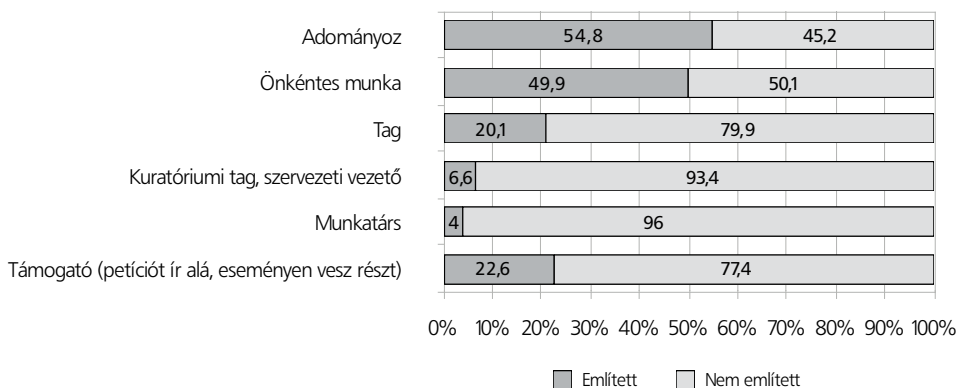
A civil szervezetek általános beágyazódottsága. A felmérés nemcsak a civil érdekérvényesítési területek beágyazódottságáról próbált meg képet alkotni, hanem a civil szervezetek általános beágyazódottságáról is. Kutatásunkban mértük a lakosság aktivitását, a szervezetekbe vetett bizalom szintjét, valamint azt a percepciót, hogy az emberek szerint a civil szervezetek mennyire képesek megoldani az egyes érdekérvényesítési területeken a problémákat. Így próbáltunk képet alkotni arról, hogy általánosan mennyire beágyazódtak a szervezetek.

1. ábra. Az állampolgárok aktivitási szintje
 „Ön részt vesz-e aktívan egy vagy több előbb említett érdekérvényesítési területen folytatott munkában vagy szervezetben?”

A lakosság aktivitási szintje. A megkérdezettek közel 24 százaléka felelte azt, hogy aktívan részt vesz civil érdekérvényesítési akciókban. Ezt az eredményt ellenőriztük a 4. táblázatban megjelenített adatokkal (összehasonlítottuk, a válaszolók hány százaléka jelölt meg legalább egy aktivitási területet annál a kérdésnél). Az eredmények egyeztek, ugyanis a válaszadók körülbelül 24 százaléka jelölt meg legalább egy érdekérvényesítési területet, ahol aktív. Ezt a közel egynegyednyi arányt – a felmérés alapján – tehát elfogadhatjuk, mint azon állampolgárok arányát, akik legalább egy érdekérvényesítési területen aktívak. (1. ábra)

2. ábra. A civil szervezetek tevékenységébe való bevonódás területei –
 Hogyan vesz részt a szervezetek tevékenységében?

Ez az adat a European Values Study (EVS) 2008-as adataival is egyezést mutat, de emellett fontos tényként azt is megállapíthatjuk, hogy az aktív állampolgárok többsége (több mint négyötöde) nem tagként, hanem egyéb formában fejt ki aktivitását. Ezek kö-

zül a legjellemzőbbek az adományozás, az önkéntesség, valamint a különböző tevékenységekben, akciókban való részvétel. (2. ábra)

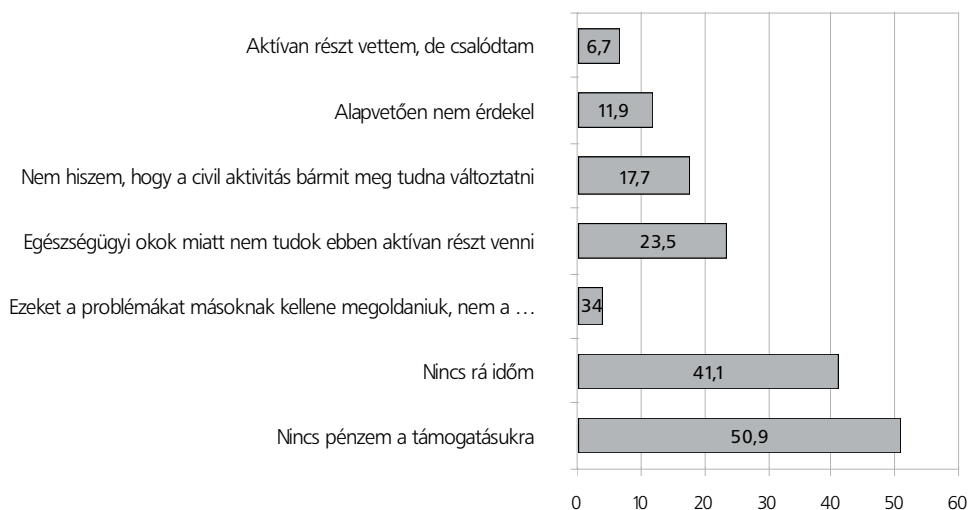
Összefoglalóan a kutatás alapján kijelenthetjük, hogy a magyar állampolgárok személyes aktivitása visszafogott, és tipikusan nem a tagsági viszonyokban, hanem inkább a nem viszonzossági kapcsolatokban (önkéntesség, adományozás) jelenik meg.

Az aktivitás hiányának okai. A 3. ábra azt mutatja, hogyan magyarázták a megkérdezettek azt, hogy miért nem aktívak az érdekérvényesítési területeken. Feltűnő, hogy a válaszadók koncepcionális válaszok helyett inkább személyes indokokat adtak arra vonatkozóan, miért nem aktívak (például: nincs pénzük vagy idejük). Ez valószínűleg azt mutatja, hogy azt gondolják, az „egyáltalán nem érdekel” válasz nem helyénvaló, hiszen a civil tevékenységek fontosak, ezért megpróbálták passzivitásukat személyes „objektív” okokkal magyarázni.

Bizalom az érdekérvényesítéssel foglalkozó civil szervezetekben. A korábbi értékutatások adataiból tudjuk, hogy a közbizalom szintje Magyarországon az egyik legalacsonyabb Európában. E felmérések szerint a civil szervezetek bizalmi szintje relatíve magasabb, mint az állami intézményeké. Felmérésünk kicsit más képet mutat: eszerint a civil szervezetekbe vetett bizalom szintje ugyan magasabb az átlagosnál, de a felsorolt intézmények között a lista alján található. Az emberek ugyan jobban bíznak a civil szervezetekben, mint az állami szereplőkben, a médiában vagy az Európai Unió intézményeiben, de kevésbé, mint a helyi hatóságokban vagy az önkormányzati képviselőkben. (4. ábra) Ennek oka valószínűleg az, hogy a kérdés arra vonatkozott, probléma esetén hová fordulna a válaszadó, és az eredmény szerint hatékonyabbnak ítélik a helyi hatóságok az önkormányzat potenciális problémamegoldó képességét, mint a civil szervezetekét.

3. ábra. A passzivitás okai.

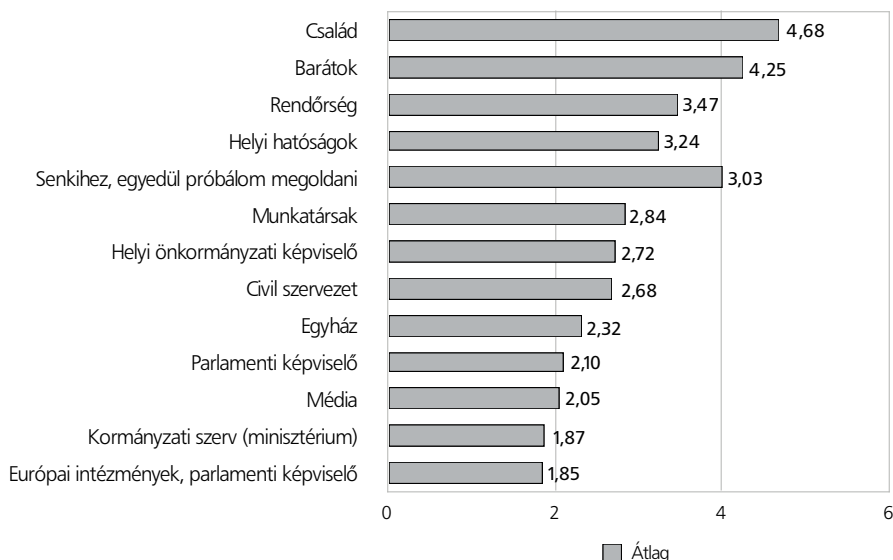
„Most felsorolok néhány olyan érvet, amelyekkel az emberek megindokolják, hogy miért nem vesznek részt aktívan ilyen szervezetekben. Kérem, mondja meg, hogy Önre melyik vonatkozik?” (%)

■ ■ ELMÉLETILEG

A felmérés más eredményei alátámasztják azt a tényt, hogy az emberek az átlagnál jobban bíznak a civil szervezetekben. Ugyanis a megkérdezettek többsége (59 százaléka) úgy gondolja, hogy a civil szervezetek meg tudják oldani a különböző területeken felmerülő érdekvégyesítési problémákat.

4. ábra. Milyen valószínűséggel fordulnak az emberek a különböző intézményekhez, ha problémájuk van? – Mennyire valószínű, hogy az adott intézményhez fordulna, ha problémája van?

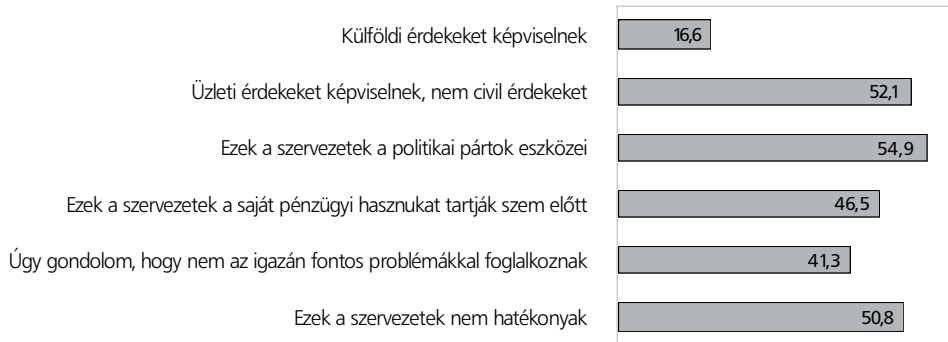
Érdekes adalékkal szolgál azon válaszadók véleménye, akik azt gondolták, hogy a civil szervezetek nem tudják megoldani a különböző területeken felmerülő érdekvégyesítési problémákat. Az 5. ábrán bemutatott eredmények azt mutatják, hogy véleményük szerint a civil szervezetek miért nem képesek erre. A három legnagyobb százalékban igaznak vélt magyarázat a következő volt:

- a szervezetek politikai pártok szekértolói,
- ezek a szervezetek nem hatékonyak,
- nem civil, hanem üzleti érdekeket képviselnek.

Ez a lista jól mutatja a magyar civil szektor egyik fő problémáját, az átpolitizáltságot. Az, hogy az egyik fő oknak azt látják az emberek, hogy a civil szervezetek nem hatékonyak, azt mutatja, hogy nem tartják a civil szervezeteket olyan professzionális szervezeteknek, amelyek érdekeiket hatékonyan képviselhetnék.

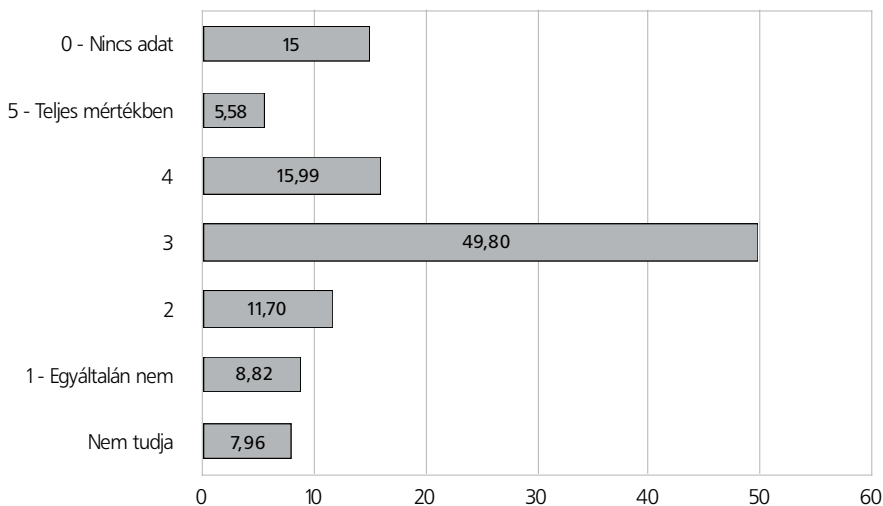
5. ábra. A válaszadók szerint a civil szervezetek miért nem képesek a problémák megoldására (százalékos említési arány azok körében, akik szerint a civil szervezetek nem képesek megoldani az érdekvégyesítési problémákat).

„Ön szerint mi ennek az oka? Újból felsorolok néhány véleményt, kérem, mondja meg, hogy melyik vonatkozik Önre.”

Végül bemutatjuk azokat az eredményeket, amelyek illusztrálják azt, hogy mit gondolnak az emberek arról: a civil szervezetek tevékenysége mennyire reflektál a problémáikra. Ennél a kérdésnél a válaszadók mindössze 5,58 százaléka gondolta, hogy a civil szervezetek tevékenysége teljes mértékben reflektál problémáikra és szükségleteikre, ellenpólusként 8,82 százaléka gondolta azt, hogy egyáltalán nem. A leggyakoribb válasz itt a közepes (az átlagérték 2,57) volt, ami inkább azt mutatja, hogy az emberek nem tudtak, vagy nem akartak éles véleményt mondani a civil szervezetekről, és tevékenységükről. (6. ábra)

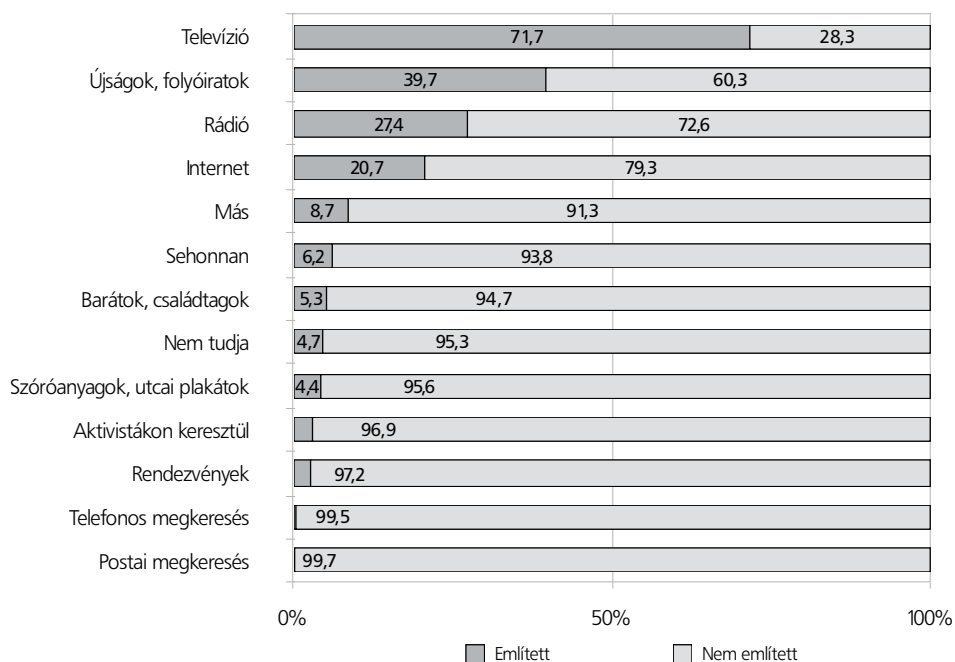
6. ábra. Mennyire reflektál a civil szervezetek tevékenysége az Ön problémáira, igényeire? (1–5 skálán, a válaszok százalékában)

■ ELMÉLETILEG

A kommunikáció és a lakosság bevonásának eszközei a civil érdekérvényesítési akciókba. A felmérés a civil szervezetek és a lakosság közötti kommunikációra vonatkozóan is szolgáltatott adatokat. Felmértük, hogyan vonják be a lakosságot a civil szervezetek, illetve hogyan, milyen csatornákon érik el az embereket.

7. ábra. Honnan hallottak az emberek a civil szervezetekről és tevékenységükről? (%)

A kommunikációs csatornákat tekintve azt állapíthatjuk meg, hogy a leghatékonyabban a „tradicionális” kommunikációs eszközök, médiumok (TV, rádió, újságok), de az internet szerepe egyre fontosabbá válik. A 7. ábra azt mutatja, hogy az emberek főként ezekből a médiumokból szerzik ismereteiket a civil szervezetekről, nagyon ritka a „gyakorlati” tapasztalat (barátok, aktivisták, akciók stb.).

Interjúk, fókuszcsoportok

Az interjúk, fókuszcsoportok eredményeinek részletes bemutatására e tanulmányban nem kerülhet sor, így az alábbiakban csak a főbb megállapításokat összegezzük.

Ez a kutatási szakasz 4 fókuszcsoportos, és 30 személyes interjún alapult. A fő cél az volt, hogy képet kapjunk az érdekérvényesítéssel foglalkozó civil szervezetek beágyazódottságáról, akcióikról a kollektív aktorokon, tehát magukon a szervezeteken keresztül.

A fókuszcsoporthoz tartozó szervezetek beágyazottsághoz tartozó attitűdjeit is fel akartuk tárni, míg az interjúk esetében a fő cél a szervezetek támogatóiról szóló empirikus adatok gyűjtése volt.

Fókuszcsoporthoz.³ A fókuszcsoporthoz eredményeinek összegzéseként elmondhatjuk, hogy a részt vevő szervezetek szerint a civil szervezetek érdekérvényesítő tevékenysége gyenge, és számos nehézséggel küzd. Közös megállapítás volt az is, hogy a civil szervezetek közötti együttműködés gyenge, a szervezetek pénzügyi függősége magas (amely csökkenti érdekérvényesítési aktivitásukat és proaktivitásukat), a civil szervezetek kapacitása gyenge, a lakosság bevonása a tervezésbe és a megvalósításba alacsony fokú, miként az is közös álláspontnak minősíthető, hogy a szektor átpolitizált, a szektorok közötti együttműködés gyenge.

A résztvevők úgy vélték, az érdekérvényesítés sikerességének legfontosabb indikátora a „hatás”, de ezen kívül még számos faktort határoztak meg, úgymint komplex megközelítés, lakossági részvétel, együttműködés a civil szervezetek között, és partnerség más szektorokkal.

A civil érdekérvényesítés sikerének fő eszközeit tekintve nagy különbség volt a helyi és az országos szinten működő szervezetek véleménye között. Az országos szinten működő szervezetek szerint a hatékony érdekérvényesítés tekintetében a legtöbb ember elérésében a legnagyobb potenciált az új technológiák jelentik, a helyi szinten (helyi fókusszal) működő szervezetek szerint pedig jobban hittek a (nem virtuális) közösségépítésben, közösségfejlesztésben, és a személyes bizalomban.

A fókuszcsoporthoz általánosnak mondható véleménye volt az is, hogy a lakosság bevonása alapvetően gyenge, a civil szervezeteknek nincs kapacitása, forrása és tudása arra, hogy megtegyék, és hogy hogyan tegyék meg ezt. A legsikeresebb akciók tipikusan ad hoc jellegűek, amelyek esetében a civil szervezetek speciális ügyekre reagálnak, de ezek általában nem jól előkészített és kivitelezett érdekérvényesítő akciók (Nizák 2011).

Interjúk.⁴ Az interjúk egyik legfontosabb tapasztalata az volt, hogy a szervezetek nagy része érdekérvényesítési tevékenységet is folytat, vagyis az a jellemző, hogy egy szervezet szakmai és érdekérvényesítő tevékenységet is folytat párhuzamosan. Az interjúk során is világossá vált, hogy a civil szervezetek az emberekre célcsoportként és nem erőforrásként tekintenek. Bár a civil szervezetek egyre nagyobb része alkalmazza a klaszter stratégiai tervezést működésében, ez az érdekérvényesítési tevékenységben nem jellemző, ott ad hoc maradt, a civil szervezeteknek gyakran nincs elég tudásuk, kapacitásuk, forrásuk ennek kivitelezésére (Nizák 2011).

Konklúziók, reflexiók az elmúlt másfél év történéseire

Befejezőként a kutatás fő megállapításainak megismétlése mellett értelmezzük, keretbe helyezzük a kutatás eredményeit, és reflektálunk az elmúlt másfél év történéseire, hiszen éppen a kutatás számára fontos területen, az érdekérvényesítés területén történt

tek fontos események, kezdődtek új folyamatok, amelyekre a fentiekben ismertetett kutatás már nem reagálhatott.

Összegezve a közvélemény-kutatás eredményeit, megállapítottuk, hogy – hasonlóan a korábban hivatkozott EVS adatokhoz – a magyar állampolgárok személyes aktivitása közepes, de régiós szinten a magasabbak közé tartozó szintű. Bár a megkérdezettek 24 százaléka jelentette ki, hogy aktív valamely civil szervezeti tevékenységben, de ez tipikusan nem tagsági viszonyon alapuló, hanem egyéb (önkéntes, adományozó, akcióban részt vevő) eszközt, kapcsolatot jelentett. Az önkéntesség szintje relatíve magas, ami pozitívum. Az adatok azt mutatják tehát, hogy az emberek aktivitása inkább ad hoc típusú eszközökkel, csatornákkal jellemezhető, mintsem hosszú távú (tagsági) elköteleződéssel.

Az adatok azt is alátámasztották, hogy az emberek bizalmi szintje alacsony, a szektor egyik fő problémája az átpolitizáltság, és az emberek nem tekintik a civil szervezeteket olyan professzionális szervezeteknek, amelyek érdekérvényesítési problémáikat kezelni tudnák. A kutatás azt is megállapította, hogy a leghatékonyabb kommunikációs eszközök még mindig a „tradicionalis” médiumok (TV, rádió, újságok), de az internet szerepe egyre fontosabbá válik.

A kutatás eredményei alapján a civil érdekérvényesítési területek közül leginkább beágyazódott terület a gyermekjogok, a környezetvédelem és a fogyatékkal élők jogai. Beágyazott területnek minősíthető az oktatás, az egészségügy, a szociálpolitika valamint az emberi jogok, az állampolgári biztonság és az állatok jogai is. A legkevésbé beágyazódott területek az LMBT (homoszexuálisok, biszexuálisok és transzneműek) jogai, valamint a nemzetközi és globális ügyek és a nemzeti kisebbségek jogai. Az antikorrupció, a gazdaságpolitika, a fogyasztóvédelem, és a demokratikus intézmények működése szintén gyengébben beágyazott területnek minősíthető.

A fókuszcsoportok és az interjúk alapján hangsúlyosan megállapítást nyert, hogy az emberek bevonása az érdekérvényesítési akciók, tevékenység tervezésébe és megvalósításába alacsony fokú, ami azt jelenti, hogy a civil szervezetek a tevékenységeik tartalmát az emberek bevonása nélkül tervezik meg, és az akciókat is nélkülük bonyolítják le (Nizák 2011).

Összegezve az eredményeket, a teljes kutatásról szóló jelentés azt állapította meg, hogy a magyar civil szervezetek és azok érdekérvényesítő tevékenységének társadalmi beágyazódottsága alacsony fokú, ezért a civil szervezetek nem tudják betölteni közvetítő szerepüket, azt, hogy összegyűjtsék, artikulálják és kanalizálják az állampolgárok problémáit, és érvényesítsék érdekeiket.

A fenti megállapítások talán nagy meglepetést, újdonságot nem jelentenek, de mindenképpen gazdagíthatják a magyar civil társadalomról, szektorról alkotott képet, illetve tudományosan is alátámaszthatják azt a vélekedést, percepciót, hogy a magyar civil szektor ebben az (alap)funkciójában gyenge. Érdekes, hogy a kutatás utolsó adatfelvételei óta eltelt mintegy másfél év számos új tapasztalatot hozott, sokat éppen az állampolgári aktivitás és az érdekérvényesítés területén.

Anélkül, hogy elkanyarodnánk a civil szektor elemzésétől, illetve aktuálpolitikai fejtegetésekbe bonyolódnánk, kijelenthetjük, hogy a 2010-es kormányváltás nagy változásokhoz vezetett: az új Alaptörvénytől a közigazgatási rendszer és a média újraszabályozásán keresztül a civil szektor finanszírozásáig olyan változások történtek az elmúlt időszakban, amelyek mentén számos civil akciót, tiltakozást, vagy éppen a kormány munkáját támogató aktivitást, eseményt figyelhettünk meg. „Aktívabbnak” tűnt tehát közügyekben a lakosság, és a különböző érdekcsoportok, illetve felerősödni látszott az internet szerepe, ahogy a kutatás előrejelezte.

Az érdekegyeztetés rendszerének újraszabályozása, illetve a civil érdekérvényesítést szabályozó új környezet érdekes változásokat hozhat, de ennek elemzése már egy új kutatás tárgya lesz.

Irodalom

- Aksartova, Sada (2006): *Why NGOs? How American Donors Embrace Civil Society after the Cold War*. The International Journal of Non-for-Profit Law 8, 3, 15–20.
- Arató András (1990): *Forradalom, civil társadalom és demokrácia Kelet Európában*. Mozgó Világ, 8., 11–22.
- Bernhardt, Michael (1993): *Civil Society and Democratic Transition in East Central Europe*. Political Science Quarterly, 108, 2., 307–326.
- Bibó István (1986): A demokrácia értelmezése és a forradalom szükségessége körüli zavar. In: *Válogatott tanulmányok*, II. kötet (1945–1949). „A magyar demokrácia válsága” című tanulmányban. Magvető Kiadó, Bp. 1986. 49–57.
- Carothers, Thomas (1999): *Aiding Democracy Abroad: The Learning Curve* Carnegie Endowment, Washington DC.
- Cisar, Ondrej (2008): *Politický aktivismus v České republice. Sociální hnutí a občanská společnost v období transformace a evropeizace*. [Political Activism in the Czech Republic: Social Movements and Civil Society in the Periods of Transformation and Europeanization]. Brno: CDK.
- Donoghue, Freda (2003). *Nonprofit Organizations as Builders of Social Capital and Channels of Expression: the Case of Ireland*, Dublin: Trinity College, 15.
- Flam, Helen, (2001) (ed.): *Pink, Purple, Green: Women's, Religious, Environmental, and Gay/Lesbian Movements in Central Europe Today*. Boulder: East European Monographs.
- Gerencsér Balázs (2003): The process of developing percentage laws. From Hungary's 1% Law to a National Civil Fund. <http://www.onepercent.hu>
- Giczy Johanna–Sík, Endre (2009): Bizalom, társadalmi tőke, intézményi kötődés. In: *TÁRKI Európai jelentés*. 2009. 65–84.
- Granovetter, Mark (1985): *Economic Action and Social Structure: The Problem of Embeddedness*. American Journal of Sociology, 91, 3.
- Howard, Mac Morje (2003): *The Weakness of Civil Society in Post-Communist Europe*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Jenkins, J. Craig (1987): *Nonprofit Organizations and Policy Advocacy. The Nonprofit Sector: A Research Handbook*. W. W. Powell. New Haven: Yale University Press.
- Kákai László (2004): *Önkormányzunk értetek, de nélkületek! Pártok és civil szervezetek a helyi társadalmakban*. Budapest: Századvég.
- Kendall, Jeremy and Knapp, Martin (2000): *Measuring the Performance of Voluntary Organizations*. Public Management, 2., 105–132.
- Kendall, Jeremy (2003): *The Voluntary Sector. Comparative perspectives in the UK*. London–New York: Routledge.
- Kinyik Margit–Vítál Attila (2008): *Civil döntéshozók a Nemzeti Civil Alapprogramban: cselekvési stratégiák és döntéshozatali mechanizmusok*. Civil Szemle, 2005., 3., 90–106.
- Kopp Mária (2008) (szerk.): *Magyar lelkiállapot*. Budapest: Semmelweis Kiadó.

- Korkut, Umut (2005): *The relationship between democratization and invigoration of civil society the case of Hungary and Poland*. East-European Quarterly, Summer.
- Kramer, Ralph (1981): *Voluntary Agencies in the Welfare State*. Los Angeles–London: Berkley.
- Kuti Éva (1998): *Hívjuk talán nonprofitnak...* Budapest: Nonprofit Kutatócsoport.
- Kuti Éva (2004): *Szándékok, szereplők, eredmények. A Nemzeti Civil Alapprogram első fordulójának tapasztalatai az adatok tükrében*. Civil Szemle, 2., 111–134.
- McMahon, Patrice (2001): *Building Civil Societies in East Central Europe: The Effects of American Non-governmental Organizations on Women's Groups*. Democratization, 8., 2., 45–68.
- Michnik, Adam (1985): "The New Evolutionism 1986", *Letters from Prison and Other Essays*, trans. Maya Latynski, Berkeley: University of California Press, 1985.
- Nagy Renáta–Sebestény István–Szabó István (2007): *Nonprofit szervezetek Magyarországon, 2005*. Budapest: Központi Statisztikai Hivatal.
- Nizák Péter (2004): *Az állami pályázati rendszer tapasztalatai – a civil szervezetek szemszögéből*. Civil Szemle, 1., 118–133.
- Nizák Péter (2010): *A nagykorú magyar civil társadalom*. Politikatudományi Szemle, 2., 129–136.
- Nizák Péter (2011): *Has our dream come true? – Research report* www.civileuropa.hu
- Petrova, Tsveta, and Sidney Tarrow (2007): *Transactional and Participatory Activism in the Emerging European Polity: The Puzzle of East Central Europe*. Comparative Political Studies, 40., 1., 74–94.
- Putnam, Robert D. (2000): *Bowling Alone: The Collapse and Revival of American Community*. New York: Simon & Schuster.
- Quigley, Kevin F. (1997): *For Democracy's Shake*. Washington: Woodrow Wilson Center Press.
- Sebestény István. (2002): *Az önkormányzatok és a nonprofit szervezetek kapcsolata 2000*. Budapest: Központi Statisztikai Hivatal.
- Sebestény István (2005): *Civil dilemmák – Kihívások és alternatívák a civil szektorban*. Budapest: Acta Civitalis 6.
- Siegel, Daniel–Yancey, Jenny (1992): *Rebirth of Civil Society in East Central Europe*. New York: The Rockefeller Brother Fund.
- Toepler, Stefan–Salamon, Lester, M. (2003): *NGO Development in Central and Eastern Europe: An Empirical Overview*. East European Quarterly, XXXVII, No.3.

Jegyzetek

- 1 A kutatást a Civil Európa Egyesület vezette és hat helyi partnerrel bonyolította le. A nemzetközi kutatás vezetője Arató Krisztina, a magyarországi rész vezető kutatója Nizák Péter volt. A kutatás magyarországi részéhez kapcsolódó közvéleménykutatást a Szonda Ipsos, a fókuszcsoportos és egyéni interjúkat a Civil Társadalom Fejlődéséért Alapítvány végezte.
- 2 A kutatás időpontjában még nem volt hatályos az új Alaptörvény.
- 3 A kutatási jelentés 2011-ben készült, a civil szervezetekről szóló törvény életbe lépése előtt.
- 4 Magyarországon a közvéleménykutatást 2010 júniusában végeztük (az IPSOS Zrt. közreműködésével), 800 fős, a 18 évesnél idősebb lakosságot reprezentáló mintán, telefonon keresztül. 2010. október és 2011. január között 4 fókuszcsoportos interjú zajlott Budapesten, illetve Székesfehérvárott. A 30 interjú 2010 decembere és 2011 januárja között zajlott le, 16 országos szintű szervezet vezetőjével, amelyek közül 7 beágyazódott, 9 kevésbé beágyazódott területen dolgozott. Emellett 14 helyi szinten tevékenykedő szervezet vezetőjével készült interjú, melyből 7 beágyazódott, 7 kevésbé beágyazódott érdekvégyesítési területen dolgozott.
- 5 2010. október és 2011. január között 4 fókuszcsoportos interjú zajlott Budapesten, illetve Székesfehérvárott, melyen különböző szervezetek vettek részt: országos szinten, beágyazódott, illetve nem beágyazódott területen működő, illetve helyi szinten beágyazódott, illetve nem beágyazódott érdekvégyesítési területen tevékenykedő

szervezetek. A fókuszcsoportokat a Civil Társadalom Fejlődéséért Alapítvány munkatársai szervezték, illetve bonyolították le. Minden fókuszcsoportban azonos témák alapján dolgozták fel a témát, értékelték a civil érdekérvényesítést, beszéltek az érdekérvényesítés eredményességének kritériumairól, a lakosság bevonásáról, és az új technológiai lehetőségekről.

- 6 Az interjúk célja az volt, hogy gyakorlatukon keresztül mérjük és elemezzük a civil szervezetek érdekérvényesítő tevékenységét. Itt nem az attitűdökre és véleményekre, hanem empirikus tényekre és tapasztalatokra fókuszáltunk, adatokat gyűjtöttünk arról, hogyan bonyolítják le akcióikat a civil szervezetek, hogyan, mennyire vonják be munkájukba (tervezés, működés, akciók) a lakosságot. A 30 interjú 2010 decembere és 2011 januárja között zajlott le, 16 országos szintű szervezet vezetőjével, melyek közül 7 beágyazódott, 9 kevésbé beágyazódott területen dolgozott. Emellett 14 helyi szinten tevékenykedő szervezet vezetőjével készült interjú, amelyből 7 beágyazódott, 7 kevésbé beágyazódott érdekérvényesítési területen dolgozott. A kérdőíves interjúk során kérdéseket tettünk fel a tagságra, munkatársakra vonatkozóan, adatokat kértünk a tervezési folyamatokról, a kampányok, projektek lebonyolításáról, a lakosságbevonásról, a támogatók bevonásáról, a velük való kapcsolattartásról.